

Марія Клепар,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Mariya Klepar,

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 37.034:1331
ББК 66.4

**РОДИННІ ТРАДИЦІЇ У ДУХОВНО-МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ****FAMILY TRADITIONS IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION
OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN HUZUL REGION**

У статті окреслено родинні традиції у духовно-моральному вихованню молодших школярів гуцульського краю. Увагу акцентовано на родинно-побутовій культурі, ідеях, звичаях і нормах гуцульської родини.

Ключові слова: родинні традиції, духовно-моральне виховання, молодші школярі, гуцульський край.

Family traditions in the spiritual and moral education of younger schoolchildren in Huzul region are analyzed in the article. The main attention is paid to family culture, ideas, customs and rules of Huzul's family.

Key words: family traditions, spiritual and moral education, younger schoolchildren, Huzul region.

Родственные традиции в духовно-моральном воспитании младших школьников гуцульской окрестности.

В статье рассматриваются родственные традиции в духовно-моральном воспитании младших школьников гуцульского региона. Основное внимание было акцентировано на родственно-бытовой культуре, традиции и нормам гуцульской семье,

Ключевые слова: родственные традиции, духовно-моральное воспитание, младшие школьники, гуцульский регион.

Постановка проблеми. Розбудова самостійної Української держави й надання українській мові державного статусу, реалізація перспектив Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») справедливо вимагають кардинальних змін у науковій розробці проблем українського шкільництва. Школа, як правило, має той чи інший національний характер, зумовлений самотністю життя нації, своєрідністю історичного шляху, який нею пройдений.

Кожен народ плекає собі подібну школу й власну національну педагогіку. Щоб українська школа була справді національною, вона повинна базуватися на українській педагогіці. У період відродження етнокультурного потенціалу України перед освітою стоїть завдання розвивати у молодого покоління почуття гордості за свій край, свою історію, мову, традиції, звичаї свого народу, популяризувати його матеріальні та духовні цінності. У цьому контексті доцільно розглянути особливості родинного виховання на Гуцульщині, тому метою статті є висвітлення родинних традицій у процесі духовно-морального виховання молодших школярів гуцульського краю.

Виклад основного матеріалу. Українською національною школою називаємо той навчально-виховний заклад, який своїм змістом і духом підпорядкований самотній природі української дитини, потребам забезпечення її належного духовно-морального й інтелектуального розвитку, повністю відповідає її прагненням, корінним інтересам батьків та українського народу в цілому, а також ідеалам української педагогіки у формуванні доведеної особи українця.

Українська національна школа у рамках її загальнонаціональних, державних в Україні норм може мати також свої регіональні (місцеві) видозміни певного порядку. Наприклад, на Гуцульщині може утворюватись і функціонувати українська гуцульська школа, на Бойківщині — бойківська, на Поліссі — поліська, з відповідними педагогічними системами.

Кожен народ через свою національну систему виховання органічно продовжує себе в своїх дітях, генерує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя. Тому цілком природним й об'єктивно закономірним виступає його прагнення мати свою власну національну систему виховання.

Окрім того, педагогіка як наука й мистецтво стосується особливої, властивої тільки їй сфери — формування людини з притаманними їй національними рисами, суспільно-побутовими ознаками. Вона через виховання та навчання дітей і молоді відтворює і розвиває у кожному наступному поколінні народ, націю. Тому й національний підхід є обов'язковим у науковому розв'язанні педагогічних проблем.

В основу сучасної науки національного виховання як процесу формування особистості покладено:

- саму природу виховного процесу в його етнічному, вселюдському, національному вираженні;
- дитину, як окрему, оригінальну й неповторну цінність, об'єкт і суб'єкт виховання, основні фактори психолого-педагогічного впливу на становлення повновартісної людини, гарантування права й умов формування і всебічного розвитку особистості в її повному ціннісному все виявленні.

Прародителькою й джерелом педагогіки гуцульської школи має стати народна навчально-виховна мудрість гуцулів, як і українського народу в цілому. Вона йде від діда-прадіда, отця - матері, родини, рідної оселі й материнської мови, гір карпатських, полонин і бескидів, лісів і пралісів, річок і потоків, від доброго серця й щирої душі, глибоких людських почуттів і переживань, чесності й людяності, світлої духовності, опришківського завзяття, сердечної любові до дітей, відданості гуцульському краю.

Гуцульська народна педагогіка — це вироблені й застосовувані в середовищі гуцулів традиційні знання, засоби і досвід виховання та навчання дітей та підлітків. Основне її кредо — підготовка підрастаючих поколінь до твердого життя в суворих умовах гірського краю і відхожих промислів. А гуцульська етнопедагогіка — це наука про гуцульську народну педагогіку. Ідеальний варіант гуцульської школи той, що базується на інтеграції народної педагогіки та педагогічної науки в цілому, передової практики навчання і виховання школярів.

Національне виховання в гуцульській школі, базоване на українській народній педагогіці, сприяє піднесенню національної самосвідомості учнів, формуванню сукупності уявлень про власну націю, її самобутність, історичний шлях, місце серед інших етносів (націй). Саме воно, українське національне виховання, побудоване на здобутках вселюдської культури, репрезентує автентичне педагогічне обличчя гуцульської школи, її успіх і славу, щасливе майбутнє.

Фундамент структури й побутової культури гуцульської родини — український, загальнонаціональний. Маючи визначальні етнокультурні риси, властиві всьому українському народові, гуцульська родина разом з тим наділена й певною регіональною своєрідністю, зумовленою особливостями історичної долі та природних умов Гуцульщини, гуцульського краю.

Об'єктом нашого висвітлення є гуцульська родина традиційна, чії типові ідеї, звичаї і норми склалися історично й передаються з покоління в покоління. Прикладом цього є слова з пісні, що співають гуцули:

Тато, мама, брат, Сестричка мила,
 Це є мої рідні, Моя родина.
 Вранці, ввечері, щодня Благаю Бога я,
 Щоб в щасті прожила Родина моя.

Гуцульська родина є яскравою, чудовою, чарівною квіткою єдиного суцвіття української родини, переконливим свідченням розмаїтого родинно творчого феномена українського народу, багатою окрасою не тільки українського національного, але й загальнослов'янського і загальнолюдського родинно будівництва. Благородне проміння отчого світильника, мамина ласка, бабусина доброта, дідусева розсудливість, тепло хатнього затишку в колі рідних братів і сестер на все життя залишають глибокий слід у душі й серці кожного гуцула.

Традиційна гуцульська родина — перший осередок любові мудрості, національного виховання гуцула, світлиця моральних чеснот і благородних вчинків, плекальниця пошанівку до рідної мови, предків, релігії, карпатського краю, фольклору, народних традицій, свят, обрядів, символів, самобутньої родинно-побутової культури, гуцульського мистецтва, ремесел і промислів. Гуцульські вдача і характер, духовний світ теж формується там, де гуцул народився і виріс, тобто в родинному гнізді. Не випадково в гуцульській коломийці наголошується:

Ой не той то, брате, гуцул,
 Що погуцулився.
 Але той то, брате, гуцул,
 Що в горах вродився.

Функції гуцульської родини благородні й різноманітні, а саме:

- відтворення й продовження гуцульського роду, українського народу, нації;
- виховання дітей;
- організація домашнього й підсобного, господарства, ремесел і промислів, споживання, побуту, дозвілля;
- забезпечення єдності, наступності й спадкоємності поколінь, передачі дітям духовних і матеріальних цінностей, виробничого та життєвого досвіду, господарсько-трудова уміння і навичок, родинно-побутової культури;
- етнічна соціалізація;
- підготовка молоді до сімейного життя.

Українські народні чесноти й норми християнської моралі пильно оберігають добрі родинні взаємини всіма можливими засобами, у тому числі й через культивування родинного етикету. До матері гуцульські діти звертаються словами: «мама», «мамка», «нень», «ненька», а до батька: «тато», «таточко», «дедя», «дедик», «няньо», «нянько». Згадаймо гуцульську коломийку:

Ой летіла ластівочка та сіла на дубка.
 Люблю мамку, люблю нянька,
 люблю свого любка.

В арсеналі гуцульської родинної педагогіки такі могутні виховні засоби впливу на дітей та молодь, як рідна материнська мова, чарівна природа карпатського краю, багатющий фольклор гуцулів різних видів і жанрів, звичаї, традиції, свята, обряди, символи, ритуали, ігри й іграшки, народне мистецтво, ремесла й промисли.

Завдяки глибокій пошані до світлої пам'яті своїх предків, власної самобутньої родинно-побутової культури, що з великою майстерністю і правдивістю змалював класик української літератури Михайло Коцюбинський у повісті «Тіні забутих предків»: «гуцули, як ніхто інший, чи не найкраще зберегли від руїницьких наскоків чужинців і яничарів своє рідне, національне, тобто те, що найдужче формує гуцульське «Я», гордість за приналежність до гуцулів, до української нації».

Гарний звичай панує в гуцульських селах і понині, коли всі, хто зустрічається на його вулицях, навіть незнайомці, чемно вітаються між собою. Цим культивуються коректні, доброзичливі взаємини між людьми. Бути чемними й привітними привчають дітей гуцульські народні балади, пісні, казки, персонажі яких обов'язково вітаються між собою.

Для допомоги сім'ї у вихованні дітей залучається якомога ширше коло людей, громадськість. Одним з яскравих підтверджень цього є давня традиція добору кумів, тобто других батьків новонародженого, його опікунів і захисників. Завдяки кумівству дитина, крім рідних батька й матері, має ще хрещених батьків, які добровільно тримають педагогічне шефство над дитиною від її народження й аж до зрілості.

Сімейно-побутові стосунки, які складаються на основі кумівства, значною мірою посилюють потенціальні можливості сім'ї у вихованні дітей. В особі кумів батьки бачать порадників і помічників у вихованні своїх дітей, а також повною мірою і «громадських контролерів» (устами кумів часто передається громадська думка про вихованість дітей у тій чи іншій сім'ї).

Доросла людина, яка з якихось поважних причин залишилась без сім'ї, заслуговує співчуття. Справжня сім'я обов'язково має і виховує дітей. Тому традиційна гуцульська родина, як правило, багатодітна:

Ой знала я дуже багато
співанок співати,
Присіли м'я малі діти —
стала м забувати.

Малят колишуть, співаючи їм колискових пісень, що сприяє гарному ростові й розвиткові дітей:

Повішу я колисочку, тай на ту смерічку, Ой я у ній виколишу дівочку, як чічку.	Колисочка яворова, а шнурок шовковий, Ой спить у ній моя радість — хлопчик мій медовий.
---	--

Вищенаведені гуцульські коломийки, як бачимо, випромінюють велику материнську ніжність і безмежну любов до дітей. Звичайно, що колискових пісень співають дітям не лише на Гуцульщині, але й по всій Україні та й в інших народів світу. Однак гуцульські колискові пісні наділені — карпатським колоритом, гуцульським діалектом, своєрідною мелодикою і манерою виконання, віддзеркаленням коломийкових мотивів. Тому часто-густо у гуцульській родині колискову пісню підмінюють коломийками, жартуючи, що завдяки цьому «дитина вже в колисці ніжками дригає й ручками помахує під коломийку».

Гуцульська батьківська педагогіка передбачає підготовку підростаючого покоління до твердого життя, зв'язаного з різними, часом дуже несподіваними, життєвими випробуваннями й обов'язковою участю змалку у посильній праці. Кожен із членів сім'ї має усталені господарські обов'язки. Перебування на повітрі, загартування, участь у посильній праці робить дітей витривалими.

Рішучість і відвага у відстоюванні свого сімейного щастя має в очах гуцульської громади високу оцінку. Очевидно, саме на цьому ґрунті й постала відома всім гуцульська легенда, що передається з уст в уста, від покоління до покоління, і дійшла до нашого часу: про шовкову косицю — шовкову квітку - едельвейс. Ніжна шовкова квітка росте на неприступних кам'яних урвищах. Тільки сміливець міг принести коханій дівчині цю квітку. Той хто, ризикуючи життям в ім'я любові, приніс квітку, той зможе захистити свою любов, той вартий любові.

Висновки. Таким чином, гуцульська родина — перша школа українського патріотизму, національного єднання та виховання, духовності, моральних норм і навиків, кузня пошанівку рідної мови, звичаїв, традицій, свят, обрядів, символів. Всі засоби соціального й педагогічного впливу та захисту повинні бути спрямовані на збереження й розквіт здорової сім'ї, зміцнення її педагогічних позицій і авторитету, створення сприятливих умов для повноцінного родинного виховання дітей. А справжнє родинне виховання прийде з належним оволодінням батьками сучасними педагогічними знаннями й уміннями застосовувати ці знання на практиці, що зумовлює гостру потребу організації педагогічного всеобучу.

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г.Ващенко.— Полтава, 1994. — 191 с.
2. Родинна педагогіка: навчально-методичний посібник / А.А.Мурашкевич, В.Постовий, та ін.— К.: ПАРАПАН, 2002. — 216 с.
3. Постовий В. Сучасна сім'я та її педагогіка / А.Кузьмінський, В. Постовий.— К.: Знання, 2006.— 324 с.
4. Український дитячий фольклор./Упор. В.Г.Бойко.— К., 1996. — 123 с.